

MAGDALENA JÓŹWIK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

Sprawozdanie z Międzynarodowej konferencji naukowej „Oblicza mistyki. W 500-lecie narodzin św. Teresy od Jezusa”

(Katowice, 23–24 kwietnia 2015 roku)

W dniach 23–24 kwietnia 2015 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach odbyła się Międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Oblicza mistyki. W 500-lecie narodzin św. Teresy od Jezusa”. Pod patronatem Polskiej Akademii Nauk konferencję zorganizowali Wydział Teologiczny oraz Instytut Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Organizatorzy zaprosili prelegentów, jak i uczestników obrad do zastanowienia się nad zagadnieniem doświadczenia mistycznego z perspektywy różnych obszarów nauk, m.in. nauk humanistycznych (językoznawstwo, literaturoznawstwo, filozofia), teologicznych, społecznych (psychologia), sztuki (kompozycja).

Konferencję otworzył ks. dr hab. Jacek Kempa, prodziekan ds. nauki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (dalej: WTL UŚ), na początku powitał zebranych, a następnie zaprosił do zabrania głosu ks. abp. Wiktora Skworca. Ks. Arcybiskup podziękował za organizację międzywydziałowej i interdyscyplinarnej konferencji, przypomniał zebranych, że zagadnienie mistyki, zwłaszcza terezańskiej, ma dla miasta Katowice istotne znaczenie ze względu na obecność i posługę modlitwy sióstr karmelitanek bosych, które swój klasztor mają przy parafii św.św. Piotra i Pawła w Katowicach. Następnie głos zabrał o. Piotr Nyk OCM, radny prowincjalny Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych, w kilku słowach przypomniał o wpływie doświadczeń św. Teresy od Jezusa na życie kolejnych świętych oraz licznych wiernych, zarówno świeckich, jak i zakonników. Stwierdził, że skuteczność oddziaływania Świętej z Avila wynikała ze spójności pomiędzy jej doświadczeniem i codziennością życia. Na zakończenie części powitalnej, dr hab. prof. UŚ Dariusz Kubok – zastępca dyrektora Instytutu Filozofii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (dalej: WNS UŚ), oraz ks. prof. dr hab. Jan Słomka – kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej i Duchowości WTL UŚ, przywitali zebranych, życząc owocnego uczestnictwa.

Na początku wspólnych obrad przedpołudniowych referat pt. *Teresa od Jezusa. Świadek Prawdy i mistrzyni modlitwy* przedstawił o. Rómulo Cuartas Londoño z CITEs Universidad de la Mistica in Madrid. W wystąpieniu wprowadził krótką prezentację biografii Świętej z Avila, następnie przedstawił jej drogę do poznania prawdy, składającą się z poznania prawdy o sobie, o świecie i w końcu o Bogu, co ostatecznie doprowadziło do integracji życia Teresy ku „chodzeniu w prawdzie”. W dalszej części o. Londoño omówił zagadnienie modlitwy w życiu Świętej i jej wpływ na współsiostry, a także na późniejsze pokolenia. Cały referat stanowił próbę teologicznego spojrzenia na życie i doświadczenie mistyczne Teresy od Jezusa. Wystąpienie zatytułowane *Koncepcja poznania i intuicji intelektualnej w filozofii Platona* przedstawił prof. dr hab. Bogdan Dembiński

z Instytutu Filozofii WNS UŚ. Odwołując się do naturalnego doświadczenia mistycznego, ukazał stopnie poznania platońskiego jako drogę do osiągnięcia tego stanu, gdyż zarówno w jednym, jak i drugim dochodzi się do przekroczenia możliwości rozumu, a wejście ku widzeniu idei – kontemplacji istoty rzeczy. Następnie prof. dr hab. Joanna Ślósarska z Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego wygłosiła referat *Poetyka mistyczna św. Teresy od Jezusa w kontekście platońskiej interpretacji „eicastic” i antropologii przywiązania*, w którym szczególną uwagę zwróciła na hermeneutykę tekstów mistycznych Teresy, zastosowany język oraz antropologiczne konteksty. Na koniec przedpołudniowych obrad ogólnych wystąpienie zatytułowane *Teologia mistyczna – mainstream czy margines chrześcijańskiej refleksji?* przedstawił ks. dr Grzegorz Strzelczyk. W referacie zwrócił uwagę na stan polskiej naukowej refleksji dot. teologii mistycznej (zbyt mało godzin zaproponowanych w ramach *ratio studiorum*, brak czasopisma z teologii duchowości). Stwierdził, że pytanie o doświadczenie mistyczne stanowi kwestię dotyczącą antropologicznych możliwości poznania Boga. Ponadto zauważył rozszerzenie spojrzenia z ekskluzywistycznego na powszechne – mistyka staje się normą antropologiczną. Na zakończenie wyraził opinię, że brak refleksji nad doświadczeniem mistycznym doprowadzi do braków w teologii dogmatycznej oraz fundamentalnej.

W dyskusji po wygłoszonych referatach uczestnicy konferencji zapytali prelegentów m.in. o relację pomiędzy doświadczeniem mistycznym a nawróceniem, jeśli – co wybrzmiało w wykładzie prof. B. Dembińskiego – można doświadczenie mistyczne zaobserwować również w innych religiach czy w ogóle w dążeniu człowieka do rzeczywistości transcendentnej. W odpowiedzi prof. B. Dembiński przypomniał, że *metanoia* to zmiana sposobu myślenia, a nie postawa etyczna – właśnie od nawrócenia rozpoczyna się zmiana postępowania. W dalszej części dyskusji prelegenci i uczestnicy konferencji mierzyli się z próbą odpowiedzi na pytania: W jaki sposób należy badać doświadczenie mistyczne? Jak interpretować pisma mistyków? Z jakich narzędzi i kompetencji poszczególnych nauk należy korzystać przy naukowej refleksji nad doświadczeniem mistycznym? Na zakończenie tej części konferencji o. Londoń zauważył, że żadnego z doświadczeń mistycznych nie można powtórzyć dokładnie w ten sam sposób – stąd problem dla nauk empirycznych z podaniem odpowiednich wyników. Ponadto nie istnieje jeden wzorcowy model, do którego można by porównywać kolejne doświadczenia, jednym punktem odniesienia jest i będzie Jezus Chrystus. I wreszcie, ostatecznym sprawdzianem autentyczności staje się wzrost miłości wobec Boga i wobec człowieka, przejawiający się w przede wszystkim w postawie ofiarnej służby.

Popołudniowa część konferencji została podzielona na trzy części obrad w trzech sekcjach. W pierwszej części swoje referaty przedstawili, w sekcji 1: dr Anna Kazimierczak-Kucharska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dalej: UKSW) *Intelektualny charakter kontemplacji według Ewagriusza z Pontu*, dr Krzysztof Korzyk (Akademia Ignatianum w Krakowie) *Hezychastyczna mistyka serca*. W sekcji 2: ks. Stefan Radziszewski (Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach) *Cztery wersje diarystyki mistycznej (Paul Claudel, Jean Guilton, Teresa z Los Andes OCD, Pieter van der Meer)*. W sekcji 3: dr hab. prof. PO Henryk Machoń (Politechnika Opolska) *Jedność czy różnorodność doświadczeń mistycznych? Perspektywa filozoficzno-psychologiczna*, ks. dr Stanisław Radoń (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, dalej: UPJP II) *Fenomen doświadczeń mistycznych w kontekście neuropsychobiologicznych badań nad uważnością*.

W drugiej części obrad sekcyjnych referaty wygłosili, w sekcji 1: dr Agnieszka Woszczyk (Instytut Filozofii WNS UŚ Katowice), *Zjednoczenie mistyczne a status ontyczny duszy w „Enneadach” Plotyna*, dr Stanisław Ciupka (Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej) *Teologia mistyczna Dionizego-Areopagity*,

mgr Łukasz Borowiecki i mgr Paweł Zięba (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, dalej: UJ) *Werydyczność doświadczeń mistycznych*. W sekcji 2: dr Piotr Goniszewski (Uniwersytet Szczeciński) *Spotkanie mistyki żydowskiej i chrześcijańskiej na przykładzie chrystologii Adumbratio Kabbalae Christianae*, mgr Dorota Brylla (Uniwersytet Zielonogórski) *Kabala Bnei Baruch jako mistyka filozoficzna. Neutralizacja kategorii Boga i duchowości naturalistyczna*, mgr Piotr Sawczyński (UJ w Krakowie) *Nazywaj rzeczy po imieniu. Mistycyzm Izaaka Lurii materialistycznie odczytany*. Prelegentami w sekcji 3 byli: lic. Dawid Rogacz (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Pluralizm religijny w filozofii mistyki*, mgr Agata Wilczek (Instytut Kultur i Literatur Anglojęzycznych Wydział Filologiczny UŚ w Katowicach) *Jak (nie)wyrazić to, co niewyraźalne? Zarys współczesnych orientacji teoretycznych w studiach nad apofatycznym językiem mistyki*, mgr Grzegorz Wiończyk (WTL UŚ w Katowicach) *O Bogu, który jest jak... Hermeneutyka i mistyka*.

Na zakończenie pierwszego dnia konferencji, podczas obrad sekcyjnych swoje wystąpienia zaprezentowali, w sekcji 1: dr Łukasz Wróbel (Uniwersytet Warszawski) „*Vox*” i „*viso*” – *droga języka („Scivias” Hildegardy z Bingen)*, mgr Marta Giglok (WTL UŚ w Katowicach) *Doświadczenie wyrażone w kategoriach przestrzennych. Zbawienie jako „bycie w Chrystusie” w Listach Ignacego Antiocheńskiego*, mgr Maja Piotrowska-Tryzno (Uniwersytet Warszawski) *Waltera Benjaminia doświadczenie koloru a jego pojęcie aury w kontekście mistycyzmu żydowskiego i niektórych tradycji mistycznych*. W sekcji 2: ks. dr Przemysła Sawa (WTL UŚ w Katowicach) *Mistycyzm ewangelikalny – przejawy, podstawy, inspiracje*, mgr Michał Płociennik (UPJP II) *(Neo-)gnostyczny charakter współczesnego zainteresowania mistycyzmem? Problematyka i perspektywy filozoficzno-hermeneutyczne*, lic. Marcin Jakubas (UŚ w Katowicach) *Hermeneutyczna problematyka mistyki synkretycznej w kontekście twórczości Aleistera Crowley’a*. W ostatniej sekcji referaty wygłosili: dr Małgorzata Burta (UKSW w Warszawie) *Zygmunt Krasiniński i „furia iberica”*, mgr Michał Sokulski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) *Oblicza mistyki u Zygmunta Krasinińskiego*, mgr Ewa Fabiańska-Jelińska (Akademia Muzyczna w Poznaniu) *Doświadczenia mistyczne św. s. Faustyny jako inspiracja do stworzenia dzieła muzycznego „Offenbarungen und Eingebungen”*. Na szczególną uwagę zasługuje wystąpienie ostatniej prelegentki sekcji trzeciej, która oprócz referatu przedstawiła nagranie skomponowanego przez siebie utworu (tytuł w temacie wystąpienia) w całości zainspirowanego *Dzienniczkiem św. s. Faustyny Kowalskiej*.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od obrad ogólnych, podczas których zostały zaprezentowane referaty z teologii katolickiej, filozofii oraz teologii religii wschodnich. Jako pierwsze wystąpienie zatytułowane: *Is mysticism some universal phenomenon? Comparison of saint Teresa of Avila's mysticism with eastern spiritual traditions* przedstawił prof. dr hab. Slavomir Galik, słowacki filozof z Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze. W swoim referacie przedstawił porównanie opisu doświadczeń mistycznych Teresy od Jezusa z kolejnymi etapami oczyszczenia i zjednoczenia mistycznego w religiach wschodnich. Następnie dr hab. Aleksander Bańka z Instytutu Filozofii WNS UŚ w Katowicach przedstawił referat pt. *Epistemologiczne aspekty „zjednoczenia upodabniającego” w misticie Jana od Krzyża*. W wystąpieniu znaczącą część poświęcił doprecyzowaniu, czym jest „zjednoczenie upodabniające”, podkreślając, że nie jest ono „złaniem” ani „unicestwieniem” duszy w Bogu, ale przeobstwieniem duszy, która może odtąd istnieć na sposób boski, wejść w Bożą relacyjność aż do możliwości dysponowania Bogiem, np. poprzez dzielenie się Nim. Po krótkiej przerwie kawowej kolejny referat *Teologia, mistyka, krytycyzm. Uwagi o wczesnej myśli greckiej* obrad przedpołudniowych wygłosił prof. dr hab. Dariusz Kubok, również z Instytutu Filozofii WNS UŚ. Referat

stanowił przedstawienie pozakosmologicznej i kosmogenetycznej filozofii Parmenidesa i Ksenofanesa, określanej jako teologia negatywna. Porównał pragnienie zjednoczenia z Bogiem z pragnieniem zdobycia wiedzy, zauważył, że cechą wspólnotą (wg Parmenidesa i Ksenofanesa) jest relacja pomiędzy Bogiem a człowiekiem – Bóg zawsze dawcą (Siebie, wiedzy), człowiek odbiorcą (pragnącym, czekającym, przyjmującym). Na zakończenie obrad przedpołudniowych referat pt. *Spór o ekstazy w II wieku* wygłosił ks. prof. dr hab. Jan Słomka z WTL US. W wystąpieniu próbował przedstawić odpowiedź starożytnych na pytanie, czy Bóg może przemawiać do człowieka poza jego świadomością. Ukazał ekstazę jako stan wyłączenia rozumu, podkreślił, że z perspektywy montanistycznej prorok w stanie ekstazy nie mógł przemawiać podczas zgromadzenia chrześcijan, natomiast w kultach starożytnych widziano w niej możliwość otwarcia na bóstwo. Według Filona Aleksandryjskiego ekstaza to wyższy stan duszy, jeszcze bardziej sprzyjający działalności profetycznej.

W dyskusji podsumowującej obrady przedpołudniowe dr hab. A. Bańka został zapytany o naturę zjednoczenia upodabniającego, czy jeśli nie jest ono substancjalne, to czy nie istnieje przy tym niebezpieczeństwo złudzenia, skoro dusza podobna wobec Boga co do chwały? W odpowiedzi prelegent podkreślił rolę zjednoczenia relacyjnego i przeobrażenia władz duszy, a nie zjednoczenie substancjalne. Następnie pojawiła się prośba o interpretację dzieła Jana od Krzyża *Droga na górę Karmel*, w którym Jan podkreśla konieczność całkowitego wyrzeczenia się, tak by w duszy pozostało „nic”. Dr Bańka przypomniał, że oprócz „nic” pojawia się też „wszystko”, jako obecność Boża w duszy, która rezygnując z wszystkiego, zyskuje wszystko w Bogu. Następnie uczestnicy konferencji sformułowali kolejne pytania dotyczące relacji pomiędzy ekstazą a świadomością człowieka jej doświadczającego – czy pamięta, co przeżywał, czy w jakiś sposób wpływa to na jego późniejsze działanie? W odpowiedzi prelegenci zaznaczyli, że stan ekstazy uważany był za odpowiedni do bycia „medium przemawiającego bóstwa”. Często wiązał się z brakiem świadomości i pamięci o przeżytym doświadczeniu, co nie prowadziło do – omawianego poprzedniego dnia konferencji – nawrócenia. Na zakończenie moderator sesji, ks. dr hab. Jacek Kempa, zaproponował, by w dalszych naukowych poszukiwaniach spróbować spojrzeć na doświadczenie mistyczne z perspektywy istoty chrześcijaństwa, czyli chrystologii – i zastanowić się nad odpowiedzią na pytanie, jaka jest relacja pomiędzy doświadczeniem mistycznym a pośrednictwem Chrystusa.

Popołudniowe obrady w sekcjach zostały podzielone na trzy części. W sekcji pierwszej referaty przedstawili: dr Ryszard Podgórski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) *Poznanie mistyczne a poznanie filozoficzne*, dr hab. Aneta Kramiszewska (Katolicki Uniwersytet Lubelski, dalej: KUL) *Wizerunek św. Franciszka z Asyżu w doświadczeniu mistycznym Teresy od Jezusa Marchockiej*, mgr Joanna Maksa (UŚ) *Światło i mrok: sposoby przedstawiania tematów mistycznych w malarstwie*, mgr Magdalena Długosz (Uniwersytet Marii Curii-Skłodowskiej w Lublinie, dalej: UMCS) *Teksty mistyków a sztuka początku XX w. – casus Oskara Kokoschki*. Wystąpienia w sekcji drugiej wygłosili: dr Urszula Wieczorek (Instytut Języka Angielskiego Wydział Filologiczny UŚ) *Kobięcy i męski język doświadczenia mistycznego*, dr Anton Marczyński (Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania w Warszawie) *Przemiana ciała jako podstawa doświadczenia mistycznego (z uwzględnieniem doktryn św. Grzegorza Palamasa oraz Mistra Eckharta)*, mgr Justyna Siwiec (UJ w Krakowie) *Status cielesności w opisie doświadczenia mistycznego – perspektywa filologiczna*, mgr Agata Płazińska (Akademia Ingatium w Krakowie) *Simon Weil – herezja czy mistyka?* W sekcji trzeciej referaty w języku angielskim wygłosili: mgr Krzysztof Abucewicz (WTL US) *Ignatius of Antioch as a precursor of Teresian mysticism? Language and experience in the letters of the Bishop of Antioch*,

lic. Jagoda Czarnotta (UJ w Krakowie) *Songs of Milarepa as an expression of mystical experience*, mgr Paweł Gwiaździnski (Instytut Filozofii WNS UŚ) *Dissolvement of the feeling of self as the first step of mystical experience: phenomenological, psychoanalytical and Buddhist perspectives*, mgr Kamil Wach (Instytut Filozofii WNS UŚ) *Knowing mystical sources in the context of religion Henri Bergson's*.

Druga część obrad sekcyjnych również odbywała się z podziałem na trzy sekcje. Referaty w sekcji pierwszej wygłosili: mgr Jerzy Krzakowski (UŚ) *Mistrz Jan Eckhart – twórca mistyki istotowej*, dr hab. Maciej Manikowski (Uniwersytet Warszawski) *Mistrz Eckhart: Warunki możliwości doświadczenia mistycznego*, mgr Monika Adamczyk (Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) *Filozofia jako sposób ćwiczenia własnego ducha. Mistyczna myśl Mistrza Eckharta jako przykład drogi rozumu do Boga*. W sekcji drugiej wystąpienia przedstawili: dr Izabella Andrzejczuk (Wyższa Szkoła Komunikowania Politologii Stosunków Międzynarodowych w Warszawie) *Między ascetyką a mistyką. Mieczysława Gogacza interpretacja doświadczenia mistycznego*, mgr Karolina Ćwik (UKSW) *Rozwój duchowy człowieka a mistyka w ujęciu prof. Michała Gogacza*, mgr Anna Wieluniecka (WTL UŚ) *Doświadczenie mistyczne według Romano Gaurdiniego*. Prelegentami w sekcji trzeciej byli: dr Beata Abdallah-Krzepkowska (Instytut Języka Angielskiego UŚ) *Sakina – analiza znaczenia koranicznego pojęcia*, mgr Sylwia Wachulak (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Upiści Bożą Miłość – Dżalaluddin Rumi i św. Teresa z Avila na drodze mistycznego spotkania z Bogiem*, mgr Natalia Stala (UMCS) *Mistyczny język dakini. Opisy doświadczeń mistycznych w buddyzmie tantryczym*.

W ostatniej części konferencji zostały zaprezentowane kolejne referaty. W sekcji pierwszej: mgr Łukasz Kosiński (UMCS) *Rola i charakter wizji „Vita santi Columbae” pióra Adamana z Iony*, mgr Krzysztof Furmanek (WTL UŚ) *Relacja Bóstwa i człowieczeństwa w Jezusie Chrystusie podczas Jego Paschy*, lic. Arkadiusz Deka (UŚ) *Mistyka jako specyficzne nastawienie do wartości absolutnej*. Referaty w sekcji drugiej: mgr Andrzej Pawlik (UKSW) *Milczenie jest bardziej pożądane niż mowa. Język mistyczny w filozofii A.J. Heschela*, lic. Maja Mroczkowska (UJ) *Postać Jezusa a kabala luriańska. Twórcze domniemywanie*, lic. Marcin Wilczyński *Mistyka żydowska – objawienie czy analiza tekstu?* W sekcji trzeciej: mgr Justyna Bąk (Uniwersytet Wrocławski) *Mistycznym karmelitański i jego rola w kształtowaniu wyobrażeń na temat rzeczy ostatecznych na podstawie tekstów kaznodziejskich baroku*, mgr Michał Gołębiowski (UJ) *„Misterium codzienności”. Ku wczesnonowożytnej mistyce ludzi świeckich*, mgr Anna Al-Araj (UJ) *Problem doświadczenia mistycznego w wybranych utworach prozatorskich Edwarda Stachury*.

Międzynarodowa konferencja naukowa „Oblicza mistyki” zakończyła się w godzinach wieczornych, w piątek 24.04.2015 r. Organizatorom udało się zaproponować temat na tyle szeroki i interesujący, że spotkał się on z odzewem ponad sześćdziesięciu prelegentów z ośrodków naukowych całego kraju (m.in.: Katowice, Kraków, Lublin, Warszawa, Olsztyn, Łódź, Poznań, Toruń, Szczecin, Zielona Góra, Wrocław, Opole) oraz gości z zagranicy (Słowacja, Hiszpania). Zaproponowany porządek obrad, z podziałem na kameralne sekcje i odpowiednią ilość czasu na dyskusje, pozwolił na swobodną wymianę doświadczeń, czemu sprzyjał również tematyczny podział referatów.